

## נספח א: הקדמת הרב קאפח למורה הנבוכים

הקדמת מו"ר הרב הגאון יוסף קאפח למורה הנבוכים מהדורת מוסד הרב קוק, היא מן ההקדמות החשובות לספר, ומשוקעים בה מושגי יסוד בתפיסת הרמב"ם הראויים לשינון. בחרנו להגיש לכם את חלקה הראשון שוב בתוספת כותרות משנה והערות ביאור מלוקטות ממאמרו של יוסף פרחי "על 'דברים אחדים': הקדמת הרב יוסף קאפח לספר 'מורה הנבוכים'".\*

"אז תפקחנה עיני עורים, ואזני חרשים תפתחנה" (ישעיהו לה,ה);  
 "העם ההלכים בחשך ראו אור גדול, ישיבי בארץ צלמות אור נגה עליהם" (ישעיהו ט.א).<sup>1</sup>

### דברים אחדים

למלטם מן ההעדר ולהנחותם אל היש, ומן האפסות אל המציאות.

תוצאת ההיסטוריות מלימוד "מורה הנבוכים" כי רבים רבים הם אשר עסקו בפרטים ושכחו את עיקר העיקרים. ויש אשר אמנם פנו אל דרך הקדש, אך שקעו את ימיהם בדיונים ובפלפולים בהמצאות אשר מי יודע אם יארעו אי פעם, והזניחו את יסוד היסודות ועמוד החכמות, ידיעת ה' ברוך הוא, כמו שפתח רבנו את ספרו הגדול משנה תורה<sup>2</sup> "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא ימצאו אלא מאמתת המצאו... הוא שהנביא אומר וה' אלהים אמת". כי בלעדי ידיעת היסוד הגדול הזה כפי היכולת, עלול האדם להיות חיצוני שומר מצוות<sup>3</sup> בלי שירגיש בכך, אשר לדעת רבנו עצם עשיית אותן המצוות באיברים החיצוניים ללא ידיעת המצווה בהן וללא ידיעת מהותן ומטרתן אינן אלא כפי הגדרת רבנו בח"ג פנ"א: "כמי שחופר גומה בקרקע וכמי שחוטב עצים ביער". ושמא כדאי להביא את פירושו במסכת נדה ספ"ו: "א"ר יהושע עד שאתם מתקנין את השוטות באו ותקנו את הפקחות".

פתיחת הודאה והצורך בתרגום

ברוך אתה ה' אלהי ואלהי אבותי, אלהי אברהם יצחק וישראל עבדיך, שהחייטני וקיימתני והגעטני עד כה, למלא רצונו חפצו כספו וכמהו של רבנו הגדול הרמב"ם, אשר אוה כל שארית ימיו להריק מכלי אל כלי את ספריו הערביים, ולהלבישם מחלצות השפה העברית החביבה עליו, כמו שכתב בתשובה לחכמי צור ביחס לספר המצוות "וניחמתי מאד על שחברתי בלשון ערבי מפני שהכל צריכים לקרותו ואני מצפה עתה להעתיק אותו ללשון הקדום בעזרת שדי"<sup>4</sup>.

חובת הלימוד בספר מורה הנבוכים

כל שכן וקל וחומר הספר הקדוש הזה,<sup>5</sup> שבו אצורה גנוזה נשמתה של היהדות, מהותה של דת משה וישראל.<sup>6</sup> שכל אדם מישראל חייב ללמדו ולשננו, כדי שיוכל לפחות ל"סור מרע", ויוכח הזוכה להגיע ל"ועשה טוב".<sup>7</sup> שבודאי הייתה משאת נפשו של רבנו לתרגמו ללשון הקדש כדי להטיב עד כמה שאפשר ליותר ויותר בני אדם. להציל נפשות רבות מרחף במרחבי התהו המחשבת<sup>8</sup> ולהביאם אל מרכזי הדעת והתבונה,

ראשונה של פרק חלק בסנהדרין, ובהלכות יסודי התורה, ובעשרות מקומות פזורים ברחבי תורתו. ולא הייתי צריך להזכיר את זאת אלמלי שכבר נכתב בספרים.

כלל יסודי בפרשנות הרמב"ם ויורשה לי להוסיף כאן הערה כללית.<sup>37</sup> יש שרבנו מבאר עניין נבואי מסוים או פסוק נבואי כל שהוא, שהכוונה בכך ל"מציאות" תיאורטית מסוימת שהייתה בעתה אמת מוחלטת, ולאחר שאותה המציאות התערעה במשך הזמן, מה יהא על כל אותו הביאור, כגון באור המרכבה שראה יחזקאל,<sup>38</sup> נראה, גם בלי שנחדור לעומק תפישות מסוימות של רבנו על מהויות מסוימות כלליות ובלתי כלליות שאין המקום לבארן, יכולים אנו לומר, אף אם מה שנאמר נדמה לנו בלתי תואם את המציאות, הרי עצם הפנית מחשבתנו באותם המקראות לאפיקים מסוימים דיינו, לבל נכשל חלילה בהגשמה מודעת או בלתי מודעת על ידי הנחת התארים וכדומה, ומבחינה זו נוכל לומר לפשטנים גם לכם חשוב מה שלא אמר יותר ממה שאמר, כי בהודיעו אותך שזה משל ולאיוזו פסגה מגיע המשל דיינו, ועל כך חייבים אנו לו תודה. וכיוצא בזה הוא טיפולו בכל אותה המערכת האסטרונומית עם "הגלגלים" וכדומה שהייתה בזמנה מציאות שהוכחה.<sup>39</sup>

בארץ,<sup>39</sup> כדי שישפיעו עלינו המלאכים אשר בשמים אותה השפעה<sup>40</sup> המתהווה מצירור האמתיות<sup>31</sup> אשר צייר רבנו<sup>32</sup> על ידי האותיות שחקק בדפי הניר. ואסיים כאן באמרת אמת של האדמו"ר ר' פנחס מקוריץ זצ"ל כפי שהובא בספר חכם הרזים<sup>33</sup> עמ' סו, שם סופר כי בנו רצה פעם להשאיל ספר "מורה הנבוכים", ושאל לאביו ולא רצה להשאיל את הספר הנ"ל ואמר לו: "ספרים של הרמב"ם כשהם בבית מביאים יראת ה' לאדם". מי חכם ויבין כמה אמתית וקולעת היא אמרה זו.

למי מיועד ספר מורה הנבוכים<sup>34</sup>

רבים תעו-טעו בהבנת דברי רבנו בתחילת הקדמתו לספר זה, בתארוו שהספר נכתב לאדם דתי שלם באמונתו שכבר עיין במדעי הפילוסופיה ונבוך בפשטי עניינים, ודמו שלא נכתב ספר זה אלא לנבוכים, דמו כי מה שכתב רבנו שם, "ועיין במדעי הפילוסופיה וידע עניניהם", שזה לגריעותא,<sup>35</sup> ואף גדולים שגו ברואה או שהשגו מתוך מטרה מגמתית. ואיני צריך לומר שאלו ראו דבריו במאמר תחית המתים שהבאתי לעיל, היו נפקחים עיניהם או היו נמנעים מלהשגות את אחרים, אלא אף אלו שמו לב למשל שנשא בחלק השלישי, פרק נא,<sup>36</sup> לא היו אומרים מה שאמרו אם מתעייה או מהתעיה. וכך הם הלכי מחשבתו של רבנו בכל אמריו בהקדמתו למשנה ובפירושו למשנה

## הערות

\* המאמר השלם פורסם ב"מסורה ליוסף" כרך ז, נתניה תשע"ב, עמ' 119-150. ההפניות ההפניות לספר מורה הנבוכים, הן למהדורת הגר"י קאפח, תרגום עברי בלבד (ירושלים תשל"ז).

1. בחירתו של הגר"י קאפח בפסוקים אלו אינה מקרית כלל וכלל, אלא נעשתה בקפידה רבה. אלו הם הפסוקים שהרמב"ם חותם בהם את פרק נד בחלק השלישי, שהוא גם סיום ספר ה"מורה". בכך רוצה הגר"י קאפח לרמוז לנו על שלמות ספרו של הרמב"ם, שהכל בו מקשה אחת מהחל ועד כלה.

2. שו"ת הרמב"ם, בלאו ס' תמו. הגר"י קאפח מדגיש שהמניע שלו לתרגם את הספר הוא הגשמת רצונו של המחבר, הרמב"ם. כאן ראוייה שימת הלב לדקות הבחנתו של הגר"י

קאפח, השואל בראש ובראשונה את השאלה אם הרמב"ם היה מסכים לפעולה זו? גישתו זו מבטאת את העיקרון, ולפיו פרשנות של ספר או תרגום של ספר צריכה להיעשות בהתאם לרצון המחבר. גישה זו מוצאת את ביטוייה גם במלאכת הפרשנות. דוגמה לכך מצינו ברמב"ם, המתרה בקורא לבל יפרש את דבריו שלא על פי כוונתו. וכפי שכתב בהערה: "הערה חשובה זו ראוי לזכרה תמיד, שלא כדעת הסוברים שרשאים אנו לדייק מדברי המחבר אף מה שלא עלה על דעתו" (פתיחה, עמ' יא הערה 93).

3. הכתרת הספר כ"קדוש", מכילה באמתחתה יסוד פולמוסי כנגד מי שיצאו נגד ספר "מורה הנבוכים" בטענה שהוא אינו מבטא נאמנה את מסורת ישראל. לדבריהם, הספר נכתב כמתן תשובה לכופרים, ולא לאנשי שלומי אמוני ישראל,